

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

*І.Н.Топіха, доктор економічних наук, професор
Миколаївський державний аграрний університет*

У статті викладено результати дослідження використання земельних ресурсів в господарствах Каланчакського району та обґрунтовано напрями підвищення їх ефективності.

Ключові слова: земельні ресурси, ефективність використання, вартісні показники, урожайність сільськогосподарських культур.

Актуальність теми дослідження. Земля – головна умова існування людського суспільства і найважливіше джерело людського багатства, найперша передумова і природна основа суспільного виробництва, універсальний фактор будь-якої діяльності людини.

Враховуючи цю обставину, її ефективне використання є дуже важливою проблемою сучасності. Воно повинно передбачати максимально можливе задоволення матеріальних потреб суспільства від залучених в економічний оборот ресурсів і збереження їхнього стану. Наприклад, надмірна розораність сільськогосподарських угідь (понад 78%) в Україні свідчить лише про неефективне використання земельних ресурсів.

Питанням ефективності використання земельних ресурсів присвячено праці вчених В.Я.Меселя-Васеляка, П.М.Мокаренка, П.Т.Саблука, В.М.Трегобчука, М.М.Федорова та інших. Але проблема настільки актуальна, що вимагає регіонального вивчення. Цим обґрунтовується актуальність дослідження.

Результати дослідження. Відомо, що в сільському господарстві земля — це головний засіб виробництва, без якого неможливий сам процес виробництва продукції рослинництва і тваринництва. Вона одночасно є предметом і засобом праці. Земля значною мірою визначає темпи розвитку і рівень ефективності сільськогосподарського виробництва.

Про економічну ефективність використання землі судять на основі системи натуральних і вартісних показників. До на-

туральних показників відносять: урожайність сільськогосподарських культур; виробництво окремих видів тваринницької продукції на 100 га відповідних земельних угідь (продукцію скотарства і вівчарства розраховують на 100 га сільськогосподарських угідь, свинарства — на ріллю, птахівництва — на площу зернових). До вартісних показників відносять: виробництво валової продукції в порівнянних цінах, товарної продукції в поточних цінах реалізації, чистої продукції і прибутку в розрахунку на гектар сільськогосподарських угідь.

Досягнутий у сільськогосподарських підприємствах рівень ефективності використання землі нині ще низький. У багатьох з них знижується родючість землі. Великі площі піддаються вітровій і водній ерозії, не зменшується площа засолених і кислих ґрунтів. Тому важливо в кожному підприємстві запровадити науково обґрунтовану систему землеробства, що відіграватиме вирішальну роль у підвищенні родючості ґрунтів.

Сучасний рівень та економічна ефективність використання землі вивчалися на прикладі господарств Каланчацького району Херсонської області. За результатами агротехнічного обстеження, тут переважають ґрунти з низьким вмістом гумусу.

На території району функціонує 91 сільськогосподарське підприємство: 15 господарських об'єднань різних форм власності, а також 76 фермерських господарств.

Вартість валової продукції сільського господарства (в порівнянних цінах 2005 р.) у 2007 році в господарствах району склала 30364,21 тис. грн, що на 7678,58 тис. грн більше 2005 року; вартість товарної продукції господарств у звітному році складає 37556,40 тис. грн. Вартість основних виробничих фондів становила 26371,50 тис. грн і має тенденцію до зростання. А площа сільськогосподарських угідь складає 31888,14 гектарів. Середньорічна чисельність робітників, зайнятих в сільськогосподарському виробництві, з кожним роком зростає і у 2007 році склала 794 чоловіки.

Динаміку врожайності сільськогосподарських культур в господарствах району наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка врожайності сільськогосподарських культур в господарствах Каланчацького району Херсонської області, ц/га

Культури	2005 р.	2006 р.	2007 р.	В середньому за три роки
Озима пшениця	21,70	22,30	25,40	23,13
Озиме жито	13,20	12,90	11,80	12,63
Озимий ячмінь	24,20	23,60	26,00	24,60
Ярий ячмінь	12,10	16,50	15,30	14,63
Овес	3,90	4,10	4,50	4Д7
Рис	54,30	59,60	61,00	58,30
Соняшник	9,10	7,80	6,90	7,93
Ріпак	12,00	11,60	9,10	10,90
Соя	12,50	12,30	12,70	12,50
Овочі	113,80	126,80	137,50	126,03

За даними таблиці 1 можна зробити висновок, що врожайності основних культур в господарствах району протягом досліджуваного періоду не є високими, і тому можна знайти велику кількість резервів для її підвищення.

Показники економічної ефективності використання земельних ресурсів в господарствах району наведено таблиці 2.

Аналізуючи дані таблиці 2, можна відмітити, що динаміка вартісних показників використання земельних угідь в господарствах району є позитивною і має тенденцію до зростання. Так, вартість валової продукції (в порівнянних цінах 2005 р.) за досліджуваний період зросла з 0,673 тисяч гривень на один гектар сільськогосподарських угідь в 2005 році до 0,952 тисяч гривень у 2007 році. Це свідчить про те, що сільськогосподарське виробництво нарощує обсяги виробництва, а отже – має резерви для цього.

В кожному аграрному підприємстві району з урахуванням його конкретних умов (типів ґрунтів, їх механічного складу, конфігурації земельних ділянок, кута їх нахилу, спеціалізації виробництва тощо) необхідно розробити і впровадити систе-

му заходів, що забезпечать ефективне використання земельних ресурсів.

Таблиця 2

Вироблено продукції на 1 га земельних угідь в господарствах району, грн

Показники	2005 р.	2006 р.	2007 р.	В середньому за три роки
Валова продукція (в порівнянних цінах 2005 р.)	673	870	952	832
Товарна продукція	712	972	1178	954
Валовий дохід	589	834	987	803
Збиток	18	61	10	23
Вироблено валової продукції (у поточних цінах) в розрахунку на 1 грн витрат на її виробництво, грн	0,98	0,94	1,09	0,97

В таблиці 3 показано розрахунок збільшення врожайності за рахунок впровадження сівозмін.

Таблиця 3

Визначення резервів збільшення обсягів виробництва продукції за рахунок впровадження сівозмін СТОВ "Таврида"

Культура	Площа посіву, га		Врожайність, ц/га	Резерви валових зборів, ц	
	всього	в т.ч. по кращих попередниках		з 1га	з усієї площі
Озима пшениця	1976,0	480,0	29,65	3,77	7449,52

Аналізуючи дані таблиці 3, можна відмітити, що збільшення питомої ваги посівів по кращих попередниках в загальній площі посіву дасть змогу СТОВ "Таврида" отримати 7449,52 ц резервів валових зборів озимої пшениці.

Господарствам району пропонується перейти від 8-12-пільних сівозмін до шестипільних сівозмін з вузькою спеціалізацією й більш короткою ротацією, оскільки вони недостатньо повно відповідають сучасним потребам ведення системи землеробства в реформованих підприємствах.

У процесі ротації шестипільних сівозмін відзначається позитивна тенденція в зміні родючості ґрунту:

а) досягається позитивний баланс поживних речовин і гумусу. Найбільший приріст гумусу в орному шарі має місце в сівозмінах, насичених люцерною й проміжними посівами, на фоні подвійних доз органічних і мінеральних добрив. Способи обробітку ґрунту істотно не впливають на вміст гумусу в орному шарі;

б) відзначається поліпшення водно-фізичних властивостей ґрунту до кінця ротації (покращується агрегатний склад, підвищується водопроникність, а щільність ґрунту практично не змінюється).

При цьому необхідно враховувати, що потенційна й фактична засміченість полів сівозмін тісно пов'язана з їхньою спеціалізацією, системою обробітку ґрунту, добривами, режимами зрошення. Ефективним прийомом боротьби з бур'янами є провокаційні поливи, система проміжних культур, введення в сівозміну багаторічних трав із проведенням укосів залежно від розвитку бур'янів. Ці прийоми дозволяють знизити засміченість в 1,8-2,3 рази.

Значний вплив на майбутню врожайність мають строки сівби, насіння перспективних районованих сортів. Заміна сорту озимої пшениці на більш продуктивний дасть змогу СТОВ «Таврида» додатково отримати 7,64 центнерів з кожного гектара.

Впровадження в господарствах високоврожайних районованих сортів і гібридів, стійких проти хвороб і придатних для вирощування є одним із шляхів підвищення ефективності виробництва зерна. Особливого значення у цьому зв'язку набуває поліпшення селекції і насінництва зернових культур. Для прикладу: в економічно розвинутих країнах підвищення врожайності сільськогосподарських культур на 50% забезпечується використанням добрив, на 25% — поліпшенням обробітку ґрунту і на 25% — впровадженням високоврожайних і перспективних сортів.

За даними наукових досліджень, при збиранні врожаю зернових культур на п'ятий день після повного досягання втрати зерна не перевищують 3-4%. На десятий день вони зростають до 17-20%, а на п'ятнадцятий досягають вже 25%. Отже, господарства, що завершують жнива за 10 днів, одержують практично весь вирощений урожай, а подовження строків збирання зернових культур призводить до значних втрат зерна.

Комплексна механізація – основа підвищення продуктивності праці в зерновому господарстві. Як показують розрахунки, запровадження всієї системи машин дасть змогу зменшити затрати праці на виробництво озимої пшениці в південних степових районах України до 0,07–0,10 люд.-год. на 1 ц зерна.

Велике значення має внесення оптимальних доз мінеральних добрив, які в конкретних природно-економічних умовах забезпечують найбільш повне використання потенціальних можливостей високоврожайних сортів і гібридів зернових культур.

Вище перелічені резерви підвищення врожайності озимої пшениці можуть бути використані і для інших зернових та зернобобових культур у всіх господарствах області.

Висновок. На основі комплексного використання факторів інтенсивного розвитку сільського господарства (комплексної механізації, внесення оптимальних доз мінеральних добрив, гербіцидів, впровадження високоврожайних сортів, використання якісного насіння та ін.) формується інтенсивна технологія використання земельних ресурсів.